

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף צא

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

שורש הדין באיסור בשר וחלב

שאלו את רב פפא האם מותר ללוש עיסה של לחם בחלב, ואסר להם מעיקר הדין כיון שיש חשש שמא יבואו לאכול את הלחם יחד עם בשר.

המקור לאיסור בשר בחלב: בפרשת משפטים (שמות כג, יט) ובפרשת כי תשא (שמות לד, כו) ובפרשת ראה (דברים יד, כא) שילשה התורה ג' פעמים את הפסוק "לא תבשל גדי בחלב אמו". בגמ' בחולין (קטו, ב) תנא דבי רבי ישמעאל, כתיב לא תבשל גדי בחלב אמו שלש פעמים, אחד איסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בישול.

לכאורה מדבריו של רבי ישמעאל ברור לנו, שאיסור בשר בחלב נאמר על בישול, על אכילה ועל הנאה. וכך הביא ברמב"ם במניין המצוות (קפו וקפז) ועיי"ש. המעניין, שהרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות (פ"א ה"א וה"ב) כאשר כותב את ההלכות של איסור בשר בחלב, כותב את האיסור כנזכר, ובמקור האיסור בישול, מציין "לא תבשל גדי בחלב אמו". ואילו לאיסור אכילה, כותב הרמב"ם "לא שתק בכתוב מלאסור האכילה אלא מפני שאסר הבישול כלומר ואפילו בישולו אסור ואין צריך לומר אכילתו כמו ששתק מלאסור הבת מאחר שאסר בת הבת". דרשה זו, ציינו הנו"כ נמצאת בויקרא רבה. ובאמת צריך לעיין, מדוע הרמב"ם ציין דרשה אחרת מאשר הדרשה שהוזכרה להלכה בשאר הפוסקים. ומה עוד, שהוא עצמו כתבה במניין המצוות. (ועיין בעניין, בלחם משנה ובתורת משפטים את קלח ועוד)

לגבי איסור בשר בחלב בבשר עוף, אמרו בגמ' בחולין (ק"ג, א) דעת רבי עקיבא, שאין לאסור מהתורה בשר בחלב, לא בבשר עוף ולא בבשר חיה. דעת רבי יוסי, שבשר חיה אסור בחלב. אולם בשר עוף בחלב, אינו אסור מן התורה. דעת רבי יונתן, בין בשר חיה ובין בשר עוף בחלב, אסורים מן התורה.

ברוחני הראשונים, נחלקו לגבי פסק הלכה בעניין בשר עוף בחלב, רוב דעות, שאינו אסור אלא מדרבנן. כך הביאו תוס' בחולין (נח, א ד"ה שוין) מדברי הבה"ג. כך פסקו אף הרי"ף הרא"ש שם, וכן הרמב"ם (פ"ט ממאכלות אסורות). מאידך תוס' בחולין, (קד, ב ד"ה עוף) הביאו שיש לאסור מהתורה. וכך פסק ביש"ש (חולין פ"ח ס"ק) וכך נראה דעת ה"ח (יו"ד ס"ו פז)

האם איסור בשר בחלב "חוק" או "משפט"? הכלי יקר (בפרשת משפטים, שם) כתב, "בטעם מצווה זו יצאו רוב המפרשים ללקוט ולא מצאו בה טעם מספיק עד שי"א שמצווה זו מן החוקות שאין להם טעם נודע". ברמב"ם במורה (ח"ג פל"ב) הביא בטעם האיסור, שיש אומרים שכך היה חוק עובדי ע"ז לבשל בשר בחלב בחגיגה או לצרכים אחרים ורצתה התורה להרחיקנו מחוקות הגויים.

בחנינו (מצוה צב) וכן על דרך זו בכלי יקר ועוד, האיסור לא מחמת היותו לגוף וכו' אלא הקב"ה שם בתחילת הבריאה כל דבר במקומו תכונתו ופעולתו בסדר המסוים בצורה הישרה והטובה לכל בני האנוש ויש צדדים שלא הורשו בני אדם כי יודע ד' שסוף מעשה היוצא לבני אדם באותם הצדדים רע ומפני זה מונעם. ועוד כתבו שתערובת דומה לכישוף.

דעת הרשב"ם, שהתורה למדה דרך תרבות והרחקה ממידת האכזריות לבשל גדי בחלב אמו. כדרך שהזירה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. שילוח הקן וכד'.

מדוע צריך להסיק תנור שנמשח בשומן בשר

בדברי רב פפא שאסר ללוש את העיסה בחלב, הביא את דברי הברייתא שאסור למשוך את התנור בשומן בשר, שהרי הפת שיאפו באותה תנור תהיה בשרית ויש חשש שמא יאכלו את הפת עם חלב, ואמרה הברייתא שצריך להסיק את התנור כדי להתירו.

הנידון האמור בתנור שמשח אותו בשומן, האיסור הוא באופן שהשומן יאסור את הפת, והנידון הוא בשעת שיאפו את הפת בתנור יספג בפת שומן בשרי. שאם הנידון הוא רק בריחא, אין לאסור את הפת. שאין הנידון של תנור דומה לסיר בישול, בישול בסיר יש בו חומרה של נותן טעם, היינו, סיר שהתבשל בו בשר באותו היום, כאשר נבשל בו עתה תבשיל אחר הטעם הבלוע בסיר יצא ויבלע בתבשיל, בודאי שנדון את התבשיל לבשרי ולא יאכלו אותו יחד עם חלב (הדומה שהבאנו בבשרי "בן יומי" בדווקא, אם לא בן יומי, מחלוקת רש"י ושאר הראשונים, ואף הלכה נחלקו המחבר הרמ"מ א). בתנור שאין מגע בין הדבר הנאפה לדפנות, הנידון הוא בריח האם מוגדר הוא לטעם או לא. ועבד זה נחלקו רב ולוי, האם ריחא מילתא או לאו מילתא. (דעת רב שבשר שחוטת שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש אסור היות ומפסטי מהדדי. ולוי חלק וסבר שאפילו כה"ג שהבשר הנבילה היה שמן אין לאסור כיון שריחא לאו מילתא. ביאור הדבר הגדרת "בשר שמן" לדעת רב שהוא מוציא ריחו וא"כ אפילו שהבשר שחוטת השמן נמצא רחוק מהבשר הנבילה יש לאסור כיון שהאויר נכנס לנבילה וחוזר ויוצא ונכנס לשחוטת. ולוי חלק וסבר שריחא לאו מילתא כלומר הריח שיוצא אינו מהווה סיבה לאסור. ולגבי הלכה נחלקו הראשונים, ורוב שיטות הלך כשיטת לוי, א"כ יש ממשות שאז אין הנידון קשור לריחא. ואכמ"ל.)

שאלו תוס' (ד"ה ואם) מדוע צריך להסיק את התנור ולהכשירו, הרי מספיק שיקנח את השומן האסור, לא יהיה כאן שומן בשר בעין, ויודג כנותן טעם בנותן טעם שלא גורם טעם איסור.

תוס' ציינו לדבריהם בחולין, שם ביארו שלא שייך לקנח את השומן בצורה גמורה, לכן הכריחו היסק תנור. בתוס' הרא"ש ביאר מעט יותר, וכתב שלא שייך לקנח, ואף אם יקנח תמיד יפלוט עוד שומן בעין, ולא רק טעם בעלמא.

בריטב"א ובר"י נקטו לאידך גיסא, שבאמת מועיל קינוח רק יותר קל להסיק את התנור מאשר לקנחו כדת לכן נקטו לשון של היסק.

להלכה דעת הבית יוסף (יו"ד צז) שלא שייך לקנח את השומן. אך בב"ח כתב שאף אם נסבור שניתן לקנח, אולם מבואר שאין לסמוך על קינוח ואכ"כ לדון בו היתר של נותן טעם בנותן טעם, היות ודבר זה לא ראוי לכתחילה.

סיכום הדף

נושא היום: לא תחטום. לישת עיסה בחלב. כלאיים בבהמה. אכילת פועל והיתרים באכילה.

החוסם פרה ודש בה, לוקה משום "לא תחטום" וחיוב לשלם לבעל הפרה את הפסדו בתזונה הפרה, ושיעור חכמים ד' קבין פלרה, ו' קבין לחמור. לדעת אב"י, דין זה נשנה לשיטת רבי מאיר שלוקה ומשלם (שאל"כ לפי כללי קום ליה בדרבה מיניה לא ישלם היות ומקבל מלקות). לדעת רבא, בדין האמור שאינו לוקה ומשלם, אין הכוונה שאין חיוב עלול אין חכמים עונשים בב' עונשים, ולכן כדי לצאת ידי שמיים משלם (הביא רש"י עוד ביאור אם חטפס בעל הפרה לא יוצאו מידו). לר"פ, התחייב על מזונותיה משעה שמשכה לרשותו, מלקות התחייב בשעת חסימה.

אמר רב פפא ששאלוהו בני ישיבתו של רב פפא בר אבא, א. האם מותר לעשות לחם מעיסה שנילושה בחלב. אסר ר"פ, משום שלמדנו שלא לשים עיסה עם חלב, ואם לש הפת אסורה מחמת שיבואו לידי מכשול שמא יאכלו עם בשר. וכן אין מוסיחים את התנור בשומן בשרי, ואם משח ואפה אכ"כ לחם אסור באכילה, שמא יבואו לאכול עם חלב. וכדי להתיר את התנור צריך להסיקו. ב. האם מותר להכניס לדין ב' מינים של בע"ח. ואסר להם לחומרה, שהרי מעיקר אמר שמואל שדון איסור כלאיים בבהמה, זה עד שירביע ממש. שאל רב אחא בר אמי, שמשלשן הפסוק משמע שאף לאחוז בקרני בהמה יש לאסור בכלאים, מבארת הגמ' שהכוונה הרבעה ממש ונקטו לשון מעליא.

אמר רב יהודה בבעלי חיים מין במינו מותר להרביע ממש, ואין בה משום פריצות, משום שהמרבוי טרוד בעבודתו. והקשה רב אחא בר אמי, שמשמע משלשן הפסוק שסותר לאחוז בקרני בהמה אבל אסור להרביע ממש, נוקטת הגמ' שמותר להרביע ממש ונקטו לשון אחיזה שהיא לשון מעליא.

שאלו בני בית המדרש של רב נחמיה ריש גלותא את רב אשי, האם מותר להכניס לדין זכר עם ב' נקבות שאחת מינו ואחת שאינה מינו. ואסר מחשש פריצות הפועלים, ולא שאסור מעיקר הדין.

פועל שמותר לו לאכול כאשר עובד, לדעת רבנן, זה עובד בידיו או ברגליו ואפילו רק בכפתו, שהרי אמרת תורה "כי תבא בכרם רעך" בכל דבר שיעשה את המלאכה, מותר באכילה. לדעת רבי יוסי ביהודה, מותר לו לאכול רק כאשר עושה בידיו ורגליו. וטעמו של רבי יוסי בדומה לשור שיעושה מלאכתו בידיו ורגליו, כך ההיתר של פועל.

הסתפק רבה בר רב הונא אוזוין שדשים את התבואה, לדעת רבי יוסי שצריך מלאכה בדידים ורגללים, אלו יש להם רק רגללים, אולם הם עושים בכל כוחם, או שדידים ורגללים זה מעבך.

אמר ר"ג בשם רבה בר אבוב, פועלים שצריכים להעביר את היין למקום גת ושם לדרוך ולעשות יין, עד שלא הביאו לגת אוכלים רק מהענבים, ואחר שהלכו בגת שתי וערב, שותים מן היין.

פועל שעבד בענבים לא יאכל בתאנים וכן להפך, אבל מותר לו להמתין עד שיגיע לפירות הטובים יותר. מעיקר הדין הפועלים אוכלים תוך כדי עבודה ממש, אבל חכמים תקנו שיאכלו בשעת ההליכה משורה לשורה וכן בחזרה מהגת לכרם וחזור חלילה, וכן עד שעת הפריקה בעבודה עם חמור (ע"פ תרוץ הגמ' צב, א). ותקנו כן לטובת בעל הבית משום השבת אבידה, שאם יאכלו בזמן העבודה נמצא בעל הבית מפסיד.

דנה הגמ', פועל שעובד בכרם א' אם מותר לאכול בכרם ב', האם הנידון על ה"מין", מותר לו לאכול אף מוכרם ב'. אבל אם הנידון על הדבר המסוים, יהיה אסור. וניסו שיאכל **א. א.** כאשר שלא אוכל בגפן ב' אף יאכל שור במחובר, שהרי עומד לפני העגלה והבוצרים עומדים מאחוריו. העמיד רב שישא בנו של רב אידו, שמדובר שהיו ענפים שהגיעו עד פי השור. ב. משלשן המשנה מבואר שדווקא בשני מינים לא יאכל, אבל אותו מין מ' מקומות יכול לאכול. דחה רב שישא בנו של רב אידו, שאין להוכיח מהמשנה שמדובר שהענפים של הגפן הסמוך מעורבים בגפן המתעסק בו. ג. אמרה המשנה שיכול למנוע עצמו עד שיגיע לפירות הטובים. ואם יכול לאכול מפירות של המדובר כאשר נמצאים עמו אשתו ובניו וביאו לו ממקום אחר. ד. כמה שתיקנו חכמים שיאכל לאכל כאשר עובר משורה אל אכל משורה של נפנים מעורבים בגפן, הלא היתר היא פעולה עבור בעל הבית ומדוע מדין תורה אינו אוכל, אלא בהכרח שאסור לאכול ממקום אחר, וכאשר עובר שורה, אם אוכל מהשורה הקודמת, הרי אוכל שלא כדון.

דחה, שהליכה משורה לשורה אינה נחשבת לעבודה המתירה באכילה. ויש שלמדו הפוסקים ממה שהתורה לא אוכל א"כ הליכה אינה נחשבת לעבודה, ואם התורה היה נחשב לפעולה היה אוכל, א"כ בהכרח מותר לאכול ממקום אחר. ודחו, שאין הליכה נחשבת לפעולה. ונשאת הגמ' בספק.